

משפטי ישראל

במאון תורני

יו"ל ע"י מכון להקדק דיני ממונות שע"י כולל ובי"ד משפטי ישראל
בנשיאות כ"ק מרן האדמו"ר מזמיגרד שליט"א - בראשות הרב דתני דרה"ג ר' יואל שורין שליט"א

משפטי
ישראל

כסלו תשע"ב לפ"ק

גליון י"ד - שנה ג'

דבר המערכת

דברי המשפט

הגאון הגדול רבי צבי ברוורמן שליט"א

חבר הבר"ץ ביתר עלית

הראש בית הוראה לדיני ממונות "שערי מישור"

לכבוד מערכת "משפטי ישראל" העומד בנשיאות כ"ק מרן אדמו"ר מזמיגרד שליט"א ובראשות הרב"ג רבי יואל שורין שליט"א מצ"ב כמה הערות וחידושי דינים בשאלות המצויות בנוקדי בור להלכה ולא למעשה.

נזקי בור באולמות שמחה

שאלה מצויה היא, באולמות שמחות וכדו', כאשר אורחים ניזוקים בגופם ממכשולים הנמצאים באולם ובמעברים, ובפרט ממים ומשקאות שנשפכו, [והדבר מצוי בקטנים שאינם יודעים ויכולים להזהר], ויש להסתפק מי חשיב בעל התקלה, שוכר האולם או בעל האולם.

וראשית יש לדון אם האולם נחשב ככל ברשות השוכר, והארכנו שיש שכירות אולם, שהשוכר מביא את האולם, שבזה הוא שכירות גמורה, והמקום ברשות השוכר לאותו זמן, ובאולמות שמכינים גם את הסעודה, בזה נראה שבעל השמחה ג"כ אינו אלא כאורח, שמקבל שרות מבעל האולם, ואז האולם ברשות בעליו, אולם נראה דבאולמות הגדולים לחתונות וכדו' אע"פ שבעל השמחה מזמין קייטרינג אחר, מכ"מ האחריות להפעלת האולם על הבעלים, ונשאר ברשותם. ושיפיר יש מקום לומר שגדר שכירות אולם לשמחה הוא רק זכות השתמשות, אבל האולם נשאר ברשות הבעלים. כי הם האחראים כל זמן השמחה לתקינות האולם, וכל הכרוך בכך, וכן נראה עיקר.

והארכנו במק"א בגדר זה לענין חיובי שמירה, אם שוכר אולם נתחייב בחיובי שמירה על התפצלים וכן לענין עירובין אי השוכר חשיב כבעל דירין ואוסר, ולענין חיוב מזוזה, וגם לענין קניני השכירות, ולענין דיני חזרה, ועוד הרבה.

חיוב התשלום

והנה באופן שהאולם הוא ברשות בעליו, לא מביעיא שהוא חייב על תקלות שיש במקום עצמו מתחלה, כמו חומר מחליק על הרצפה, או מכשולים קבועים אחרים וכדו', אלא אפי' מכשולים שנוצרו ע"י משתתפי השמחה, ששפכו מים וכדו', נראה ג"כ שמכיון שהוא מצוי ועומד לכך, הוי כידע בעה"ב וחייב.

ובענין שהאולם ברשות השוכר, מסקנת הדברים הוא ששוכר שקיבל את המקום לרשותו לגמרי, חייב בבור ולא המשכיר. ואכמ"ל.

נוסע באוטובוס שהניח חפצים בתא העליון

המניח חפצים באוטובוס בתא המטען שמעל מקום ישיבת בני אדם, ונפלו והזיקו, נראה שהמניח חייב משום אש, דהוי כאבנו סכיננו ומשאו שהניחם בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו, שחייב משום אש, ואע"פ שהנפילה אינה מחמת רוח, אלא מחמת הנסיעה וסובבי הדרך, הרי כל אלו בכלל רוח מצויה, כפי שהוכחנו מכמה ראיות ברורות.

ולכן חייב המניח גם על בגדים שנתלכלכו, ועל הכלים שנתקלקלו, דכיון שדרכו של האוטובוס לנסוע ולהסתובב הוי כנפלו ברוח מצויה שחייב המניח, [ואם האוטובוס עשה סיבוב או עצירת פתאום שאינה מצויה, פטור המניח, כיון רוח שאינה מצויה]. ואין בזה חילוק אם שם את החפץ קודם שהתיישב שם אדם, או אח"כ בכל ענין חייב.

הניח בקבוק מטפף בתא העליון המניח בקבוק שאינו סגור לגמרי

ירבו שמחות בישראל ירבו בשורות טובות בישראל ירבו ימים טובים בישראל ירבו תלמידי תורה בישראל (מס' סופרים פ"ט ה"ט) וברצות ד' ובעזרתו נבאר קצות דרכי יושר בגליונו זה היוצא לרגל השמחה השרויה במוען כ"ק מרן אדמו"ר נשיא כוללנו שליט"א וישמע חכם ויוסף לקח ויאמנו בו דברי מלכנו: וישא ברכה מאת ד' ועדקה מאלקו ישענו.

נקיי כפיים וברי לבב המה כל איש ישראל בבואם מימי תשובה ושמוחה מלאי מצוות כרמון, וטהר דיים ויוסף אומץ להיות מיושבי אהל ומקנה וקונה קניני התורה, גם כל המכלכלים חייבים כיון דעבדי נחת רוח ליוצריה בקובעו לכל - זמן ועת לכל חפץ, לפרנסתם עתים חשים - ועתים ממללים ד"ת ואזון מטים לשמוע אל הרנה של תורה מפי מלומדי מורשה, ואל תאמר בלבבך למה זה הבל אינע לשקוד על דיני המשפט ולפלט דרך נבנבי מבואיהם ואם חיישונן שמא יסתפק ולא יעמוד על בירור הדין הרי בית דינו של משה קיים ומהם תצא תורה והיה כל עקוב למישור ואם אוסיף חכמה וארכה ביה ואשא לבדי טורחם ומשאם א"כ מה כח ב"ד יפה, טועים כל האומרים כן, כי מי שיש בו אור תורה אור תורה מחייהו ומיישר דרכו ומחזירו למוטב וישים אל לבו מה דואי ומה ספק ולא במהרה הוא חוטא, אבל אם לבו מרוקן מדברי התורה וממשפטיה עד מהרה ימצאו בצע והולל מנוח ויהפך לעשק והפרנסה לקלקלה ורב דיוין לאשוי רב ומדון. ובצפיותנו צפיונו שהגליון הזה ינלה את אמי בני"א ועיניהם באור תורת הדין והמשפט ורושם הימים הקדושים יורגש עד אחרית השנה אמן.

באוטובוס בתא המטען שמעל מקום ישיבת בני אדם, וטפסו המים והזיקו בגדים או כלים, הרי אם ישב האדם שתחתיו קודם שהניח הבקבוק, הוי אדם המזיק, ואפי' אם המים לא הזיקו מיד. ואם הניח הבקבוק קודם שישב שם אדם, ללאו הוי כהוציא ראשו דלא הוי אדם המזיק, ויל"ע אי הוי אש, כיון שאין רוח אחר מעורב בו. ועדיין יל"ע.

חיוב כל דיירי הבנין בתקלה בחדר המדרגות

הנה כאשר התקלה היא של הבית עצמו, כגון רצפות בולטות עקומות ושבורות וכדו', הרי הוא בור של כל דיירי הבית, וכל שהחזק בהם אדם שנכנס ברשות חייבים כולם, ודינו ככל בור של שותפין.

ויש לדון בהזקק אחד מהשכנים בבנין, אם על השאר לשלם לו לפי חלקם. ונראה פשוט, דכל שידע השכן על התקלה בבנין, שיש עליו החיוב לסלק את הנזק, פטורים שאר השותפים מלשלם לו.

ובענין המצוי שיש מים בחדר המדרגות, מנקיון, או כשיש נזילת מים וכדו', כל שנודע להם לשותפים על התקלה, הרי הם חייבים על נזקין, כיון שהתקלה שייכת לכל דיירי הבנין, כולם חייבים בתשלומים, כמבואר בשו"ע סי' ת"י סעי' ד' דאפי' חפרה בהמה וחיה בור ברשותו. דבעה"ב חייב. ובענין שהפועל ששפך המים עדיין נמצא שם, נראה שהשכנים פטורים כיון שחייב בשמירה, [ע"י סי' ת"י סעי' ל].

תקלה שהניח שכן

כאשר את התקלה בחדר המדרגות, הניח אחד השכנים הרי כל שנודע לכולם שברשותם יש תקלה, ללאו כולם בכלל החיוב. כמבואר בשו"ע סי' ת"י סעי' ד' בחפרה בהמה וחיה בור ברשותו. דבעה"ב חייב.

אולם בקונטרס הבאנו כמה ראיות, דנראה שהדין שחייב על בור שנעשה ברשותו אפי' ע"י בהמה וחיה, היינו דוקא בחפרה בור ממש, שאז הבור הוא חלק מרשותו, אבל אם הניח אדם חפץ ברשות חבירו, אך אם נודע לו לבעה"ב על התקלה שהונחה ברשותו, מכ"מ פטור בעה"ב משום דאין הבור מתייחס אליו, [וכהא דבהמת חבירו הטילה גללים וכו'], ולכן בענינו שאר השכנים פטורים.

קול רנה וישועה באהלי צדיקים

ברגשי כבוד והודותא נשגד כסא דברכתא בברכת מול טוב אל מול רב האי נאון ועדיק סיני ועוקר הרים אוצר כלי חמדתא, מלא מדע וחכמתא, הוצק חן בשפתותיו, ונדע בשערים במועשיו הכבירים, חכמת אדם תאר פניו בהארה מיוחדת לכל אחד באשר הוא, מן ומייסד אהלי תורה תל תלפיות, ורבים נהנים ממונו עצה ותמיכה,

כ"ק מרן אדמו"ר מזמיגרד שליט"א
נשיא כוללנו

לרגל השמחה הגדולה השרויה במוענו בנישואי בתו בשעמו"ב עב"ג
החתן המופלג בתו"ש הרב **שמואל שמעלקא שליט"א**
בן הגאון המפורסם נדע לשו"ת הרב **אברהם אליעזר ציטרא שליט"א**

והא רשא מן קדם אבוהון דבשמיא שהיווג יעלה יפה לתפארת בית אבות הרוממה, ונת דק' כל יוצ'ת, מתוך אושר וכבוד בבריות נופא וטהרא מעלי'א, ויכה כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ובי' לעמוד על משטרתו ולהמשיך בפעולותיו הנשגבים בחוב אונים ורוח איתנים, ומשמחה זו יושפע שפע רב לעולמים, עדי טבה לביתא מנשה ד' הדין תמים.

המברכים במקרב הלב,
חוי"ד הכולל

פסקי המשפט

מדור זה נועד לעורר שימת לב, וברור שלהורות למעשה צריך בכל מקום שאלת רב

ראובן לכלך את חליפתו של שמעון ואי אפשר ללבשו, אלא ע"י ניקוי במכבסה. ושמעון תובע מראובן את הוצאות הכיבוס, לעומתו טוען ראובן שהיות והבגד עצמו לא ניוזק אינו חייב בתשלום.

אמנם הורה לנו מרן הגר"ש אלישיב שליט"א דאף שלהלכה נראה לפסוק כדברי הנתבות, מ"מ יכול לומר קים לי כהקצות ופטור.

(תשואת חן להרה"ג ר' משה פריד שליט"א)

על שטרח והביא את פסקו של מרן הגר"ש שליט"א עבור המערכת)

הדין: דעת הקצוה"ח בסי' שס"ג דפטור, משום דהוצאות הכיבוס הן רק גרמא, וגרמא בניזיקין פטור, אמנם דעת הנתבות בסי' ש"מ דחייב, דכה"ג הוי מוזיק ממש, וכן דעת החזו"א. ובספר חוקי חיים מביא ששמע מגדולי הדיינים שליט"א שבנדון זה אינו יכול לטעון קים לי כהקצוה"ח דפטור,

בחור שאמר לחבירו שיעירנו לפנות בוקר, וכשנשכב על יצועו הניח משקפיו על הרצפה כסמוך למיטתו, וכשבא חבירו להעירו דרך בלא כוונה על המשקפיים ושברם האם חייב לשלם.

ב. ואם הניחם במקום שאין דרך להניחם שם, נחלקו פוסקי זמנינו האם הוא חייב לשלם, דעת חלק מהפוסקים דפטור דהוי כמ"ש שם בס"א שמי שהניח כלי ברשות הרבים והולך רגל נתקל בכלי ושברו פטור, שאין דרך של בנ"א להתבונן בדרכים וה"נ אין דרכן של בנ"א להתבונן בהליכתם בפנימייה.

וי"א דחייב מפני שדוקא "בדרכים" אין דרך להתבונן אבל בחצר של שניהם וכיו"ב כגון פנימייה דרכן להתבונן והוי לכל היותר בגדר שוגג ומזיק בשוגג חייב, ואם באפילה תלוי במח' הנ"ל, ולדינא יכול לטעון קים לי לקולא.

הדין: א. אם הניחם במקום שדרך להניחם כגון במקום שנהגו רובם להניחם בתוך המנעלים וכיו"ב חייב. דהוי כמ"ש בשו"ע (ח"מ סי' תי"ב ס"ב) המניח כלי במקום שיש לו רשות להניחו והולך רגל נתקל בה ושברו, חייב מפני שהיה לו להסתכל. ואם היה באפילה פטור מפני שהיא כאונס גמ

ר. אולם המהרש"ל חולק וס"ל דגם באפילה חייב דצריך תמיד להזהר שלא יזיק, ואדם מועד לעולם בחשיכה כאורה, ולדינא אפשר לומר קים לי כהמחבר שפוטור.

רכב שעצר בפתאומיות, והרכב מאחוריו לא הספיק לבלום ונגרם לו נזק וגם הנהג ניוזק.

לכו"ע דגם בור חייב בנזקי אדם. וכל זה היא רק אם שמר מרחק בטוח ובמהירות סבירה עפ"י החוק אבל אם לא שמר הנהג הניזוק על מרחק נהיגה סביר, פטור על הכל מפני שהוא הזיק את עצמו שלא שמר על חוקי התנועה.

הדין: נחלקו פוסקי זמנינו י"א דפטור על נזקי הרכב מכיון דהוי כבור ובור פטור על הכלים, ויש שציידו לחייב דכשמעשה ההיזוק מוכן להזיק ואין צורך לשום מעשה מצד הניזוק כדי להנזק הוי כחיצוי, והוי בדין אדם המזיק שחייב אף על הכלים, ולכן למעשה טוב לפשר ביניהם. ועל נזקי הנהג חייב

הולך רגל קפץ לכביש והיה חשש סכנת נפשות והוכרח הנהג לסמות לימינו ופגע ברכב שחנה האם חייב לשלם

הנתבות (ש"מ סק"ו) דפטור, דבכל אופן שיש בה משום הצלת נפשות אף שגם הוא עצמו ניצול מנזק ואין חשש שימנע מלהציל פטור מתקנת חכמים דלא פלוג, ודעת המנחת פיתים דחייב דבכה"ג לא תיקנו חז"ל דבודאי לא ימנע עצמו מלהציל.

הדין: פטור על כל הנזקים מדין המבואר בשו"ע (ח"מ ש"פ ס"ג) דמי שעסוק בהצלת נפשות ובתוך כך הזיק פטור מתקנת חכמים כדי שלא יבוא להימנע מהצלת נפשות. ואם ע"י הסטייה גם הנהג הפוגע עצמו ניצול מסכנה נחלקו הפוסקים דעת

בבית הארחה התאכסנו כמה משפחות והבעלים העמיד לרשותם מכונת כביסה משותפת והכניסו לשם כביסה לבנה ואחד האורחים לא הבחין שנתערב בין בגדיו הלבנים בגד צבעוני וע"כ נצבעו הבגדים הלבנים האם חייב לשלם.

דפטור מפני שכל דבר שמזיק רק במקומו הוי דין בור ובבור פטור על הכלים שהזיקו, ויש שכתבו דחייב מדין אש (שהמים העתידים לבוא הוי כאבנו שהניח על ראש גגו ונפלו ברוח מצויה דחייב מדין אש) ולדינא א"א להוציא ממון. * * *

הדין: אם מי שהכניס הבגד הפעיל בעצמו את המכונה חייב, דהיה עליו לשמור שלא יתערב בגד צבעוני בכביסה, ואם אורח אחר הפעיל את המכונה המפעיל פטור מפני שלא היה לו לבדוק את הכביסה לפני הפעלת המכונה, ולגבי מי שהכניס את הכביסה הצבעונית, כתבו כמה מפוסקי זמנו

- פרטי דינים בקמנים שהזיקו -

קמן שהזיק ויש לו כסף שקיבל במתנה או בירושה האם חייב לשלם, והאם כשהגדיל חייב לשלם הנזקים שהזיק בקמנותו.

לשלם את מלוא ההיזוק אלא שיתפיים עם הניזוק (עיי בפ"ת שמ"ט) וי"א דלצאת ידי שמים חייב לשלם את מלוא ההיזוק כמו שמצינו בקטן שעשה עבירה בקטנותו שיעשה תשובה כשיגדיל (שו"ע או"ח שמ"ג). * * *

הדין: קטן שהזיק בכל אופן שהוא פטור אף שיש לו כסף שקיבל במתנה או בירושה מפני שאינם בני דעת, ומ"מ כתב בשו"ע (ח"מ שמ"ט ס"ה) דראוי לבי"ד להכותו כדי שלא יהיה רגיל בכך. ואף כשהגדיל הקטן פטור מדינא, אך לפני משורת הדין כתבו הפוסקים דצריך להתפשר עם הניזוק דהיינו שאינו חייב

האם ההורים חייבים בנזקי בניהם הקמנים.

וכן מצוי כשמזמינים בייבי סיטר לביתו לשמור על ילדיו אם הילדים הם בגיל שרגילים להזיק דברים הנקרה לידם (כגון בגיל זחילה) מסתמא קיבלה שמירה שלא יזיקו הילדים את חפצי הבית ולכן אם הזיקו חייבת לשלם, (אמנם כל זה באופן שקיבלה קניין על השמירה, אבל אם לא קיבלה קניין נחלקו הראשונים, והכריע הש"ך להלכה דאין לה דיני שמירה ופטורה), ואם הילדים גדולים יותר שאין דרכם להזיק מסתמא קיבלה שמירה רק על הילדים ולא על הבית ולכן פטורה בנזקי הקטנים. ולכן יש ליזהר כשמודדים בגד חדש לתינוק קטן (בגיל שרגילים לפלוט) שלא יפלוט ויקלקל הבגד, ואם נגרם נזק חייבים ההורים לשלם, וכן הורה הגר"י בלוי שליט"א.

הדין: אין ההורים מחויבים לשלם על נזקי הקטן אפילו לפני משורת הדין על אף שמחויבים לחנכו, מ"מ אם לקח תינוק קטן שדרכו למשש כל דבר הנקרה לידו והניחו ליד תבניות ביצים חייב המעמיד בנזקי הקטן דהוי כדין המבואר בשו"ע (ח"מ שצ"ד ס"ד) דאם העמיד בהמה ליד אוכל חייב דהוי כאדם המזיק.

וכן אם נתחייבו ההורים בשמירה על חפץ מסויים או בית חייבים על נזקי הקטן מפני שזה נכלל בחיובי השמירה ולכן אם שכרו דירה והזיקו הקטנים שבבית את הדירה בהזיק שקטנים רגילים בה חייב השוכר לשאת בנזקי הקטנים. (שו"ע ח"מ סי' צ"ב ס"ב).

מקורות: הנתיות בסימן קמ"ה מהדש דדבר שאינו שוה למוכרו וליקח דמים בעדו, רק ששוה לניזק לחוד אין המזיק חייב לשלם, והביא ראי' לדבריו מסוגיא דב"ק [פ"ט ע"א] בנידון דטובת הנאה של כתובה אי הוי לאשה או לבעל, פירוש אשה שמכרה כתובתה בחיי בעלה בטובת הנאה, ודנה הגמ' אם המעות האלו שקיבלה תמורת כתובתה שייכים לאשה ואין הבעל אוכל פירות או שדינם כיתור נכסי מלוג שהבעל נוטלם ויקח בהם קרקע והוא אוכל פירות. ופשטי' מדתנן שאם באו עדים וזממין ורצו להפסיד כתובתה, כגון שהעידו שהתגרשה מבעלה וכבר התקבלה כתובתה, והוזמו ונודע שלא התגרשה כלל, חייבים לשלם לה דמי טובת הנאה של הכתובה, ואת"ל שטובת הנאה לבעל נמצא שלא היתה האשה מפסדת בעדותם כלום שהרי אפילו היתה מוכרת כתובתה בחייו לא היו הדמים שלה אלא של בעלה ומדוע חייבים לה דמי טובת הנאה, ומוכח מזה שדמי טובת הנאה לאשה עכ"ד הגמ'.

שאלה: ראובן הזיק את החליפה של שמעון עד שיצא מכלל שימוש, ועתה שמעון תובע את העלות של קניית חליפה חדשה, בטענה שהחליפה היתה במצב טוב ויכול היה להשתמש בה עוד רבות בשנים ולמה נגרע, וראובן בא בטענה שהזיק לו חליפה שהשתמש בו כשנתיים והיום אין לו כמעט שום ערך כספי בשוק ולא הפסידו מזמן, ורוצה לשלם רק כפי שוויו כעת שהוא דמים מועטים.

תשובה: נחלקו הפוסקים מדברי הנתיות (סי' קמ"ח ס"א) נראה שפטור, דכיון שהדבר שוה רק לבעליו ואין לזה ערך בשוק נחשב כדבר שאין לו ערך ואין לו דין מזיק. (והובא להלכה בשו"ת אבן יקרה [רב דק"ק וילנא] לענין אם הזיק ספסופרט של חבירו דפטור מהאי טעמא) אמנם הערך ש"י (סי' שפ"ו) ושו"ת מקור חיים סימן ל"א וכן דעת החו"א החייב לשלם, דאף שאין לו ערך בשוק מ"מ כלפי האדם המשתמש יש לזה ערך וזה נחשב ערך ממוני וחייב בתשלומין. וכן נוהגים בבתי הדין לחייב תשלום על נזק כזה, ובאופן השומא עיין במקורות מה שהבאנו מגדולי הדיינים.

חדש במקום החפץ הישן, באופן זה נעמוד כמה שיווי החפץ בעיני בעליו. דהיינו שישלם המזיק כשווי חפץ חדש, ויפחית את מה שהניזק היה מוכן לשלם בעד חפץ חדש. ואם יש אומדנא שלא היה מוכן להוסיף עבור חליפה חדשה חייב המזיק לשלם מלוא הסכום, וכך היה פוסק להלכה הגר"ש"י אויערבאך זצ"ל.

מאידך דעת הגר"נ קרליץ שליט"א דיש לשום את החפץ הישן בשמאות יחסית לחפץ חדש וכגון אם בגד חדש תקופת השימוש בו שלש שנים, הרי שלאחר שנה נחשיב אותו שפחת שליש שוויו וכן ע"ז הדרך לפי יושנו של הבגד.

ודעת הגר"מ שפרץ שליט"א שחפץ משומש השוק שלו זה האדם שהשתמש בו, דהיינו הבעלים שלו, והרי לבעלים אם החפץ במצב טוב שוה לו לכל הפחות 80 אחוז מהמחיר בכדי להשיבה אליו וא"כ על המזיק לשלם 80 אחוז ממחיר חליפה כזו חדשה.

והנה הגר"נ גולדברג שליט"א כתב דבר חידוש (הובא בקו' הישר והטוב) שהמזיק כרטיס הגרלה של חבירו פטור המזיק, ומקורו מסוגיא הנ"ל. שהרי כרטיס הגרלה ג"כ אינו שווה מצד עצמו כלום ואין לבעליו בו שום שימוש, ואין משלמים עבורו אלא על הסיכוי שניתן להרויח על ידו ממון לעתיד ונמצא שעכשיו לא הזיק כלום ודומה ממש לכתובת אשה בחיי בעלה וכנ"ל, וכמו"כ אין ניתן לשומו במה שניתן למוכרו לאחרים, ואע"פ שלכרטיסי הגרלה יש שוק מסוים שהרי יש רוכשים ומשלמים עבור כרטיסים אלו, נראה שאין זה שוק המעניק לכרטיס שוויות אמיתית שהרי סוחרים מוזהמים ומיושבים ומנוסים אינם משקיעים בכרטיסי הגרלה שהסיכוי לזכות ולהרויח בהגרלות אלו הינו רחוק ביותר ואינו מצוי כלל וכמו"כ אצל הבנקים אין שטרות אלו מוגדרים ככסף או שו"כ ולא ניתן לפרוע חובות בעל כרחו של הכלולה הן מצד הדין והן מצד מנהג המדינה נמצא שמלבד אנשים המוכנים להשקיע כמה שקלים על הדמיון והסיכוי הרחוק בהחלט שמא יתעשרו אין הרשויות והגורמים המוסמכים מכירים בהם כשוויות בעצם וא"כ שוק כזה אינו מספיק כדי להעניק להם שוויות ופטור המזיק עכ"ד. אמנם דעת הגר"נ נוסבים והגר"מ שפרץ דמי שהזיק כרטיסי הגרלה חייב לשלם את מה שהזיק.

והנה בהזיק לחבירו חפץ שאין לו ערך עצמי כלל כגון תמונה נדירה של סבא וכדו' או תמונות מחתונתו, שלאחרים אינו שווה כלום ואצל הניזק יש לו ערך רב, פטור המזיק אף שצריך לפייסו על הצער והעג"נ מ"מ אינו חייב לשלם כיון שאין לו ערך עצמי של כסף אלא ערך רגשי בלבד, אמנם הורה לנו הגר"נ נוסבים שליט"א דאם הניזק יכול לפתח שוב את התמונות חייב המזיק לשלם הוצאות הפיתוח מדינא דגרמי. וה"ה בהזיק דרכון, ושי"ק למוטב בלבד, או מדרס מיוחד לנעליים, שהבעלים השקיעו ממון לרכושם וכדי להמציאם שוב יצטרך להוציא ממון חייב על אף שאינו שווה אלא לבעליו מ"מ ממון גמור הוא, אמנם אם הזיק דברים שאינם עולים כסף כגון כתב סמיכה לרבנות או חידושי תורה וכד' כיון שלא נפסד שום דבר פטור המזיק ומ"מ פשוט דצריך לפייסו על צערו וכנ"ל.

והקשה הנתיות שלכאורה יש לדחות דאף אם נאמר שטובת הנאה לבעל מ"מ חייבים העדים להאשה, שהרי הזיקו אותה שאע"פ שאם היתה מוכרת כתובתה לא היו המעות שלה מ"מ כל זמן שלא מכרה הכתובה יכולה האשה לטעון ששווי טובת הנאה של הכתובה שוה לה דכשמהזיקה בכתובתה מחזיקה בשוויי הטובת הנאה ששוה הכתובה בשוק ומדוע לא נחייב את העדים וזממין שעמדו להפסידה שיווי זה, ועל כרחק צריך לומר שכיוון שאילו היתה מוכרת הכתובה בשוק לא היו המעות שלה, נמצא שכלפיה אין לכתובה שיווי בשוק שהיא אינה רשאית למוכר ואין הכתובה שווה אלא לה לבדה, ועל שיווי כזה אין העדים מחוייבים לשלם, ומה הוכיח הנתיות שכל שוויות שאינה מתבטאת בשוק אין שמה שוויות. (ועי"ש שהביא עוד ראיות בה).

והאחרונים דחו שאין משם ראיה שהרי כמו שאין העדים וזממין צריכים לשלם לה כל הכתובה משום שאינו ברור שמפסידים אותה שיתכן שהיתה מתה בחייו א"כ מהאי טעמא גופא אין צריכים לשלם לה מה ששוה לה זכות ספק זה שהיתה יכולה לקבל הכתובה, שהרי אם תמות בחייו נתברר שלא היתה הכתובה שווה כלום וזה שלקחה בטובת הנאה נתן מעותיו בהנם ורק אם יכולה למוכר עכשיו הטובת הנאה ולקבל ע"ז כסף זה מפסידים לה בודאי והלכך אם נאמר מזה"ל לבעל אין לאשה כלום שהרי הכתובה מצד עצמה אינו שווה כלום, ואילו בשוק ג"כ אינה יכולה למוכר שהרי הכסף יזכה בו הבעל ולכן אין המזיק חייב לשלם משא"כ במזיק חפץ שיש לבעליו עתה שימוש בו אע"פ שאינו יכול למוכרה בשוק שלא יקונוה בני אדם כיון שאינו משמש אלא לבעליו מ"מ ממון גמור הזיקו וחייב. וכבר האריכו בזה הפוסקים (קה"י ב"ק ס' מ' ואור לציון חו"מ ס' ד').

וכן נוהגים בבתי הדין לחייב תשלום על נזק כזה, ובאופן השומא נחלקו גדולי הדיינים איך שמין נזקים של חפצים משומשים שכאמור בזמנינו אין כמעט ערך בשוק לחפצים משומשים.

דעת הגר"נ נוסבים שליט"א דיש לחשב כמה מוכן הניזק לשלם בעד קניית חפץ

המשך מעמוד א'

שבזמן שהמכשול בידו אין כאן מזיק כלל, ונעשה הוא בעל הבור, וכשמחזיר המכשול למק"א נעשה הוא בעל הבור.

והנה גם אם אינו מרימו בידיים אלא דוחפו ממקומו לצד הר"ר, במקום שאינו מזיק עתה, אבל יכול לחזור ולהתגלגל ברגלי בנ"א ולהזיק, יש לחשוש לפוסקים, שגם בזה נעשה הבור שלו, [אע"פ שלא נסתלק לגמרי מעשה הראשון כיון שעדיין הוא חש"ב כל העת מזיק].

ובענין דנעשה ע"כ לבעל הבור, י"ל דעובר בזה על איסור עשיית בור ברה"ר. אמנם כתבנו לדון להתייר לסלקו לצדדים, דכיון שמזיזו ממקומו כדי לתקן ולהסיר מכשול מדרך הרה"ר, אפ"ר דלא נתחייב בבור, [דמי להא דהצניע קוצים בכותל חבירו, וסתר בעל הכותל את כותלו וכו', דאפשר דפטור בעל הכותל, אע"פ שידע שנגזר בזה בור], ויש להאריך בזה.

ובאמת דלהורות שלא יזיזו מכשול ברה"ר אינו חומרה, דאפשר שחייב לסלק המכשול משום מצות השבת אבדה, דגם סילוק נזק בכלל השבה הוא, [כמבואר בס"י ר"ס סע"ט ראה מים באים לשתוף שדה חבירו וכו'].

חיובי תשלומים בבור

והנה במה שנוגע למעשה, אע"פ דהכרעת הדין היא שדיני בור בזה"ז, אין מצוי בזמננו חיובי תשלומים משום בור, דכאמור במכשולות המצוים ברה"ר הרי ניזוק מקרקע עולם שפטור, וכן בנזקי כלים, פטורים משום בור, והאופן שחייבים הוא בחיובי נזק באדם, [אולם בממונו שהזיק שפטורים מ"ד דברים, הרי החיוב הוא רק בנזק קבוע שנפחת ערכו כעבד].

והנידון לענין דין בור נוגע לענין איסור עשיית בור, דלדעת הרבה ראשונים הוא איסור דאורייתא, ומכ"מ אסור דרבנן איכא.

המעביד מכשול ברה"ר ממקום למקום אי נתחייב בו

מצוי טובא, שאדם הוא מכשול ברה"ר, כגון קליפות או אבנים וכדו', וחושש שלא יכשלו בהם בנ"א, ורוצה להזיז ולהעביר את המכשול לצדי הר"ר, אולם אין זה סילוק גמור, שאפשר שהמכשול יחזור שוב לאמצע הרה"ר ע"י רגלי העוברים והשבים.

והנה מבואר בראשונים, שאם מעבירו בידיים ממש למקום אחר, נסתלק מעשה הראשון, כיון

בינת המשפט

השוטרים את תלונתו, ונתנו בידו הזמנה לחקירה, למוסרה לידי בעל דבבו אלא שגם בחקירת המשטרה הכחיש הנוכרי כל שיח ושיג עם היהודי.

מתוך שניכרים היו דברי אמת בפי היהודי, חסו השוטרים עליו ומסרו את משפטו לשופט העיר שיכריע בדבר. לאחר שנואש גם השופט להכניע את עורפו הקשה של המוכר, לנוכח כפירתו המוחלטת והעקשנית של הנוכרי, פנה ולחש על אזנו של היהודי כי ילך בשמו אל הרב מנהיימר, רבה של הקהילה היהודית, ויבקש מפיו עצה, כיצד להביא את אותו "כופר הכל" להודות בגנבתו.

אך האזין הרב לדברי היהודי, עוד בטרם כילה הלה לדבר, וכבר היתה העצה ערוכה על לשונו. לך, אמור לשופט השיב לו הרב במתק שפתיים "כי יבקש מאת מפקד המשטרה, לשלוח פלוגת שוטרים לבית הגוי, כדי לערוך חיפוש אחר מטבעות מזויפות!"

"וכי מה עניין מטבעות מזויפות אצל פרתי השדודה?" תמה היהודי. "אל נא תתמהמה!" האיץ בו הרב "צא ועשה כאשר ציוויתי ובעזרת ה' יבוא הכל על מקומו בשלום!"

מששמע השופט את עצת הרב, תמה אף הוא ולא ירד לסוף דעתו. ברם, מתוך שנהירה היתה לו חכמתו הגדולה מקדמת דנא, ניאות למלא אחר ההצעה אך הגיעו השוטרים לבית הנוכרי ומסרו את מטרת בואם, פתח הלה בצעקות וקרא: "באמונתי ועל דברתי, כי אין ברשותי שום מעות אחרות מלבד אותן שקיבלתי אתמול מיהודי פלוני תמורת הפרה שרכש ממני! באם תמצאו פה מטבעות מזויפות, בידוע שמשל היהודים הן, ואני וידי נקיות."

הודעתו של הנוכרי בכמירת הפרה, נוצלה על ידי השוטרים כדבעי ותוך שעה קלה מובלת היתה הפרה אחר כבוד לביתו של הקונה היהודי.

(בסוד עבדיך באדיבותו של הרב מרדכי גרליץ שליט"א)

נוסף על גאונותו בתורה, הצטיין הגאון רבי חיים צבי מנהיימר זצוק"ל בחכמתו, כחכמת מלאך אלוקים. בימי שבתו על כס הרבנות בעיר אונגוואר נהרו אל פתחו מכל קצוות הארץ, כדי להנות ממנו עצה ותושיה, ותהי עצתו אמונה לכל שדרות הציבור. אפילו השופטים בערכאות לא נמנעו מליטול הימנו עצה, שעה שהמשפט קשה וסבוך עלה על שולחנם ודרש פתרון.

מעשה ביהודי, תושב אחד הכפרים, אשר יצא העירה לרכוש פרה חולבת בשוק הבקר. נזדמן לו נוכרי אחד ממכריו מושך אחריו פרה למכירה. נשאו ונתנו זה עם זה עד שבאו לעמק השווה, שלף היהודי את ארנקו, מנה על כף הנוכרי את המחיר אשר הושת עליו ונגמרה העסקה. למזל ולברכה.

משפנה הנוכרי ללכת נענה היהודי ואמר לו: "הסכת ושמע! הואיל וזקוק אני עדיין לרכוש אי אלו מצרכים בעיר, הואל נא, במטותא. ליטול עמך הפרה בלכתך בדרך, והביאנה אל ביתי אשר בכפר הסמוך!" ולמה לא?! השיב הנוכרי מיניה וביה באדיבות רבה נטל את הפרה באפסרה ויצא לדרך.

בשעת הערב לאחר שסיים היהודי את כל ענייניו בעיר, שב הביתה לכפרו שמוח וטוב לב. נכנס הביתה, וקרא בקול צוהל אל פלוניו: "נו האיך נראית בעיניך הפרה אשר רכשתי?!" איזו פרה? תהתה היא בקול "מי ראה פרה ומי שמע?"

"מה זאת אומרת?" קרא הוא לעומתה בחרדה כלום לא הביא פלוני הנוכרי את הפרה הביתה? לא ראיתיו עד הנה! השיבה.

מיהר היהודי, רץ כל עוד נשמתו אל בית הנוכרי, לשאול על פרתו. העמיד לו הלה פני תם מופלג, משך בכתפיו ופרש בידיו, כאומר: "כלום יצאת מדעתך? איזו פרה? על מה אתה סח. וכי ראיתך בכלל היום הזה?"

הבין היהודי כי נפל בפח, יצא מעם פני הנוכרי בטריקת דלת והחיש את צעדיו אל תחנת המשטרה שבעיר, להגיש קובלנה על שוד הפרה. שמעו

תגובות והערות

תגובת הרה"ג ר' שמשון גרוסמן שליט"א

הנני להשיב על ראשון ראשון א. לשון הרמב"ם וש"ע דווקא דבר שהיא "מעיקר ישיבת הבתים" - והרי ברור דטלפון אינו עיקר ישיבת הבתים (וכתבתי דאולי ההגדרה היא עפ"י מש"כ הר"ר יונתן בשיטמ"ק) ולא עדיף מסולם של עלייה דלהרמב"ם פטור, ע"ע דבר אברהם ס"ז. ב. מה שהעיר מע"כ שהכנת תשתית לקו טלפון הינו מעשה אומן, זה נכון, ומ"מ לדינא בעי שיהא עוד תנאי והוא שיהא עיקר ישיבת הבית. ג. מה שציין את דברי הרמ"א לגבי טענת מחילה, כבר ביארנו בגוף המאמר את דברי הרמ"א הנ"ל. ד. ובאמת נחלקו הפוסקים לגבי מנהג דדעת המהרי"ק (שורש קע"א) דאפי' רוב בני"א מתנהגים הוי מנהג, אך בחקרי לב ס"ל דדוקא מנהג שכל בני העיר נוהגין הוי מנהג, וע"ע באבני מילואים סי' מ"ה סק"ד. וממילא בספק מנהג אוקמי אדינא דאין המשכיר חייב להעמיד לו.

ומכל הנ"ל מבואר דאין המשכיר צריך להעמיד תשתית לקו טלפון.

אומן כיון שאינו חלק מהבית, עיין בשיטמ"ק בשם הרמ"ק וכן משמעות רש"י והרא"ש שם שחובת המשכיר לתקן כל מה שאומן עושה אבל אם הרגילות דהדיוט עושהו אין המשכיר מחויב לתקנו. ומבואר שם דכל מה שאומן עושה הוא חובה של המשכיר אפי' אם אינו חלק מהבית.

ג. ובביאור דברי הרמב"ם הנ"ל יעויין ביד אברהם ח"א סי' ל"ז אות כ"ו שהרמב"ם למד שאין העלייה מעיקר הדירות של הבית ולהכי אף שסולם היא מעשה אומן אין המשכיר חייב להתקין לו, שאין דירות של אדם בעליה.

ד. טענת מחילה לא שייך לומר בנד"ד וע"ע בזה בסי' ש"ד ס"א ברמ"א.

תבנא לדינא

המשכיר חייב להתקין תשתית לטלפון, אבל את עלות התקנת הקו עצמו אינו צריך, כיון שכיום עלות ההתקנת הקו הינה מועטת, ויכול לקחת עמו כשיצא מהדירה את הקו למקום שידור בו אח"כ,

ועדיין לא הגענו לזה שפלאפון הינו תשמיש הבית שנאמר שהמשכיר פטור מהתקנת הקו וכמ"ש.

בברכת התורה,

דוד שוב

לכבוד מערכת משפטי ישראל

תגובה למאמר של הגאון הגדול הרב שמשון גרוסמן שליט"א

בענין חובת המשכיר להתקנת תשתית לקו טלפון

א. הרמ"א פוסק בסימן ש"ד ס"ד בכל אלו העניינים הולכים אחר המנהג, לכן חובה עלינו לדעת מהו המנהג, והנה ברור הוא היום שהמנהג להשכיר בית עם חשמל, מים, גז, טלפון וכי ולכן אם אין קו טלפון חובת המשכיר להתקינו. ואף אם נאמר שאין מנהג בזה ואזלין בתר דינא הגמי פשוט שזה חובת המשכיר ואין לומר שזה לא חלק מעיקרי הבתים. דהמעין ברמב"ם פ"ו מה' שכירות ה"ג וכן נפסק בשו"ע סימן ש"ד ס"ב שחובת המשכיר לפתוח חלונות וכי וכן אם נפתחה המעזיבה, שדברים אלו אם אין דרים בבית אינו צריך לתקן, ואעפ"כ הן הרמב"ם והן השו"ע חייבהו לתקן, הרי שכל הנצרך לעשות לדיירים חייב המשכיר לעשות, ואם נאמר כהרבינו יונתן כפשוטו אין המשכיר צריך לדאוג שיהיה חשמל ומים שאלו דברים שכשאר דרים בבית אין צורך בהם, ואדרבה דרך העולם שמנתקים המים והחשמל כשהבית ריק מדיירים.

ב. מש"כ מע"כ דהתקנת קו טלפון אינו מעשה

הגליין יו"ע ע"י

מכון לחקר דיני ממונות שע"י כול"ל ובי"ד משפטי ישראל עיה"ק ירושלים תובב"א

לביוררים נא לפנות 05276.37691 לתגובות והערות, מכתבים אל המערכת, ניתן לפנות בפקס: 02.651.5217 או בדוא"ל shimon902@gmail.com